

З плином часу місто змінилось, але хочеться, щоб і тепер всі, хто відвідає державний архів Тернопільської області, дізнались хоча би деякі моменти його колишнього життя.

УДК37.047.371.31

Мацейків Т. І.,
кандидат педагогічних наук,
НДІ педагогіки НАПН України,
м. Київ

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Сучасна соціальна дійсність по-новому ставить проблему формування громадянської компетентності особистості. Її зрілість, громадянська позиція сьогодні визначаються не лише глибиною засвоєння громадянських прав, а й рівнем готовності до самостійної відповідальної практичної діяльності. Сучасному суспільству дуже потрібна інформована та компетентна особистість, спроможна сприймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки. Державна система освіти, яка відповідає за соціалізацію особистості, є важливим інститутом, спроможним еволюційним шляхом забезпечити зміну ментальності, створити умови для виховання людини громадянського суспільства. Саме тому одним із головних освітньо-виховних завдань сучасної освіти є формування громадянської компетентності особистості. На думку В. Кременя, сучасна освіта – це безперервний процес, який потрібно розглядати як «культурний спосіб життєдіяльності сучасної людини. Вона відображає міру активності її соціальної позиції, глибину інтелекту, культурну розвиненість» [1. с. 161]

Освіта, спрямована на виховання громадянина демократичного суспільства, має включати в себе виховання поваги до Конституції, законів української держави, прийнятих правових норм та потреби в їх дотриманні, утвердження гуманістичної моралі та шанобливого ставлення до національної культури, формування громадянської відповідальності та мужності й активності, поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість, а також важливо досягати фізичної досконалості та високої художньо-естетичної вихованості. Весь освітній процес у загальноосвітніх закладах має бути насичений різними аспектами формування громадянської компетентності особистості, а також визначатися:

- гуманістичним підходом до освіти й виховання;
- відбором форм навчання, які сприяють виникненню і підтримці інтересу до предмета й тим самим допомагають глибокому засвоєнню ідей у свідомості учнів;
- застосуванням сучасних педагогічних технологій, що формують в учнів активну життєву позицію, комунікабельність й навички роботи в колективі.

Формування громадянської компетентності старшокласників на уроках історії здійснюється, на нашу думку, через:

1) етап усвідомлення, який включає в себе вивчення історичного матеріалу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, подій історичного значення в усій їхній повноті і суперечливості;

2) етап переживання, який включає в себе моральну оцінку історичного змісту з позицій: а) загальнолюдських цінностей; б) національних, групових і т. д. Моральна оцінка включає в себе не лише раціональний, але й емоційний компонент, який відрізняється від конкретно-історичного. На цьому етапі емоції засвідчують значимість морального аспекту

історичного матеріалу для: а) всього людства; б) для національності і для особистості учня як носія цієї національності; в) для групи людей і для особистості як «члена цієї групи»; г) для конкретної історичної особистості й інших людей. Реальність переживань в залежності від зайнятої позиції (ролі) і є той «канал», яким об'єктивні культурні цінності зі зовнішнього світу «перетікають» у внутрішній і переживаються як особистісні та значимі;

3) етап готовності, який включає в себе естетичну або особистісну оцінку історичного матеріалу. З одного боку, він характеризується тим, що учень підходить до оцінки історичного факту, події з точки зору своєї власної системи цінностей, при цьому він усвідомлює моральний, пізнавальний і естетичний аспекти історичного факту в їх взаємозв'язку, виділяє в історичному матеріалі цінності загальнолюдського, культурного характеру і переживає їх як особистісно значимі. Виникає ціннісне ставлення до певних явищ минулого й сьогодення, яке характеризується готовністю старшокласників до свідомого і відповідального вибору в ситуації вибору. Система таких ціннісних ставлень і складає ціннісні орієнтації особистості учня. З іншого боку, третій етап характеризується тим, що учні на даному етапі мають достатній ступінь самосвідомості і прагнень до самовизначення і самоорганізації. У цьому плані вивчення історичного матеріалу дає старшокласнику можливість не лише пізнати духовні цінності людства, пережити їх як такі, але й усвідомити себе як особистість, яка має свої погляди, переконання, ідеали, тобто має свою систему ціннісних ставлень, які вона може реалізувати у вільному і відповідальному виборі.

Означені етапи формування ціннісних орієнтацій значною мірою є умовним, оскільки в реальному навчальному процесі саме через ці етапи учень має пройти при вивченні кожного історичного факту, в іншому разі, історичний матеріал буде сприйнятий ним як інформація для запам'ятовування, а їх історичний, моральний й естетичний сенси залишатимуться поза межами усвідомлення і переживання учнем.

Експериментальні дослідження, незважаючи на взаємозв'язок і взаємообумовленість всіх трьох етапів виховання ціннісних орієнтацій в процесі навчання, довели, що лише третій із них, етап готовності до свідомого, вільного і відповідального вибору, засвідчує сформованість ціннісних орієнтацій (аксіологічної складової громадянської компетентності) учнів. Відсутність такої готовності (зазвичай при цьому діти не можуть зробити вибір: «не знаю», або він у них обумовлений не внутрішніми переконаннями, почуттями, ідеалами, а зовнішніми – прагненням до похвали з боку учителя, зробити «як усі» і т. п.) свідчить про те, що такий структурний компонент особистості учня, як його ціннісні орієнтації, є нерозвинутим, тому такі школярі не можуть здійснювати свою регулятивну функцію.

Критерієм вихованості ціннісних орієнтацій учнів, на нашу думку, є вибір старшокласниками або готовність до такого вибору. При цьому завдання вчителя полягає в тому, щоб у кінцевому рахунку учень через «правильне сприйняття» прийшов до «правильного» вибору – ставлення, слова, вчинку (Я.А. Коменський).

На наш погляд, основою «правильного» сприйняття має бути аналіз історичного матеріалу крізь призму його пізнавального, морального та естетичного складових. І це дає змогу донести до учня не лише інформацію про конкретні історичні факти, явища, але й розкрити їх морально-естетичний сенс, забезпечити ціннісне ставлення до явищ минулого, а через нього й до сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Г. Формування культури громадянськості – важливе завдання становлення української держави і громадянського суспільства

2. Кремень В. Г. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Матеріали другої Всеукраїнської наукової конференції, 13-14 листопада 2007. – К.: ДОК, 2007.– С. 261-265.

УДК 352

Поляк С. М.,
методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та громадянської освіти
ТОКШПО, м. Тернопіль

ФІСКАЛЬНІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВОЛИНСЬКОЮ ГУБЕРНІСЮ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Зі здобуттям незалежності України почалися процеси розбудови держави, які ставлять перед політичною елітою ряд важливих завдань. До них слід віднести налагодження оптимального механізму стягнення податків і зборів, контроль за належним використанням надходжень до скарбниці, особливо в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів ХХІ ст. Залучення досвіду попередніх поколінь допоможе врахувати всі труднощі і уникнути помилок у здійсненні державної політики у цих сферах.

У таких умовах великого значення і актуальності набувають дослідження історії державно-правової системи попередніх століть, зокрема, періоду входження українських земель до складу Російської імперії. Не зважаючи на те, що сучасні вчені виявляють значний інтерес до питань, пов'язаних із економічними, фінансовими і фіскальними проблемами в Російській імперії, діяльність фіскальних органів у регіональному аспекті не знайшла широкого відображення в історіографії. Саме дослідженню регіональної діяльності Волинської казенної палати присвячена дана стаття.

Теоретико-методологічну основу праці склали ряд загальнонаукових та спеціально-історичних методів, а саме: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, структурно-функціональний, статистичний, проблемно-хронологічний та метод мікроісторії. Використані принципи об'єктивності та історизму.

Фіскальні органи, що сьогодні діють на території України, впевнено можна назвати наступниками Волинської казенної палати, яка мала схожі повноваження і навіть більші, ніж сучасні фіскальні органи. До прикладу, аналіз основних ланок роботи казенної палати і механізмів їх забезпечення свідчить про те, що в губернії дана установа відігравала ключову роль у виконанні владних завдань щодо стягнення податків, здійснення фінансового контролю, адміністрування казенних доходів і видатків, обліку населення і організації рекрутських наборів.

Облік населення був невід'ємним елементом механізмів стягнення податків та виконання рекрутських наборів. Саме тому від казенної палати вимагалось ретельне виконання обов'язків у цій сфері. Установа адмініструвала процес проведення ревізій, зберігала ревізькі казки і уточнювала склад населення між переписами. Все це робило казенну палату основним джерелом інформації про число і особливості податного населення губернії.

До функціональних обов'язків казенної палати було віднесене адміністрування виконання населенням рекрутської повинності. У цій сфері установа мала ряд стратегічних завдань. Під час рекрутських наборів службовці казенної палати наглядали за набором встановленого числа рекрутів і вчасним його закінченням, контролювали стягнення законних